

1. De cognoscenda corporis humani natura.
2. De acido vitrioli vitrosi.
3. Sæbetij ipsa morbus.
4. Verum universæ medicina principium, in structura corporis humani
mechanica reperitur.
5. De vera mali epileptici causa.
6. De turgura scorbutica progressu hæmorrhoidum fluxu nimio.
7. De tussi convulsiva.
8. De Vomitu.
9. De abortu.
10. De singultu.
11. De gravitate aeris eiusq. elasticitate in machinam corporis humani.
12. De necessario sanis medico.
13. De morbi hyperici vera indole, sede, origine et cura.
14. De spasmis Pharyngis.
15. De morbo Lazari.
16. De spasmis guttæ inferioris et de nausea.
17. De motuum convulsivorum vera sede et indole.

Xc. 41.

COGNOSCENDA
CORPORIS HUMANI
TERRAE REPTURE
MILITARIA

INSTITUTIONUM HUMANARUM

CHRISTIANUS FRIEDRICH COEGLI

DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICA 1
DE
COGNOSCENDA
CORPORIS HVMANI NA-
TVRA EX EFFECTV RE-
MEDIORVM

QVAM
AVSPICE SVMMO NVMINE
PRAESIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO
FACVLTATIS MEDICÆ SENIORE & h. t.
DECANO

PRO GRADV DOCTORIS
SVMMISQVE IN MEDICINA HONORIBVS ET PRIVILEGIIS
RITE IMPETRANDIS

Ad diem Febr. Anno M D C C X X X I I .

Publicæ Eruditorum Ventilationi submittit

AVTOR RESPONSVRVS

CHRISTIANVS FRIDERICVS GOSKY,
BEROLST. SIL.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
Typis JOH. CHRISTIANI HILLIGERI. Acad. Typogr.

KÖN. PR. FR.
UNIVERS.
ZVHALLE

SERENISSIMO PRINCIPI
AC
DOMINO
DN. CAROLO,
DVCI WÜRTEMBERGIÆ
ET TECCIÆ, NEC NON OLSNÆ
BEROLSTADII ET JVLIVSBVRGII
IN SILESIA,
COMITI MONTISPELIGARDII, DYNA-
STÆ HEYDENHEIMII, FESTENBERGII
ET GOSCHÜTZII &c.
PATRI PATRIÆ OPTIMO
CIVIVMQVE DELICIO
PRINCIPI AC DOMINO SVO
LONGE CLEMENTISSIMO
HANC INAVGVRALEM DISSERTATIONEM
in devotæ pietatis submissæque venerationis signum
consecrat atque dicat

Devotissimus subiectissimusque Servus
CHRISTIANVS FRIDERICVS GOSKY

VERE WILLIMO PRINCIPALI

AC

DOMINO

DA CAROLO

DUCI WÜRTEMBERGIAE

ET ARCHIEPISCOPO MONASTENSIS

EPISCOPUM ET LUDOVICUM

COMITUM PALATINUM RHEODANO-MONTANORUM

COMITUM PALATINUM SACCINGIAE

ET ARCHIEPISCOPO SALZBURGENSIS

ET COMITUM PALATINUM

TIROLIS

ET COMITUM PALATINUM

PRINCIPALI AC DOMINO SVO

FRANCISCO CAROLO

ARCHIEPISCOPO MONASTENSIS

ET ARCHIEPISCOPO SALZBURGENSIS

ET COMITUM PALATINUM

TIROLIS ET COMITUM PALATINUM

SACCINGIAE ET ARCHIEPISCOPO

CHRISTIANVS FRIDERICVS GORTZ

PROOEMIUM.

Ejecit quidem jam dudum indefessus solertiorum Medicorum labor commune illud omnis Empiriae fulcrum, fallacissimum commentum: existere in rerum natura talia corpora, quae ex insita quadam virtute specifica, certum morbi genus, quodcumque illud etiam corripuerit subjectum, & a quacumque causa ortum traxerit, tollere possint atque profigare. Verum enim vero licet detrimenta compendiosa hujus Praxeos jam satis superque sint detecta; nihilominus magna adhuc mortalium pars, brevitate hujus ad sanitatem reducentis viae magnopere delectatur: hincque multi, cum viderunt, hoc vel illud remedii genus in morbo quodam commodam aliquando praestitisse operam, prompti inveniuntur, ad fingendam sibi compendiarum huncce morbum abigendi methodum. Quam primum enim morbus, respectu symptomatum, ex parte tantummodo similis ingruit, statim ad idem tanquam ad sacram veluti

anchoram refugium auxilium, & facta fallissima a particu-
 lari ad universale conclusione, illud, quod uni vel alteri pro-
 fuit, omnibus conducibile, non sine praesentaneo aegrotan-
 tium credunt detrimento. Tantum enim adest, ut sinister,
 qui medicamenta empirice ita applicata ut plurimum sequitur
 eventus, eos erroris sui arguere valeat; ut potius plurimi
 tam ex nobilium quam plebeiorum numero ita de illis rebus,
 quae medicamentorum titulo ornantur perverse sentiant, quod
 ex se & sua natura sint salubres, nequaquam vero ad da-
 mnum perniciemque corpori inferendam aptae atque procli-
 ves. Quanta vero ex putrida hac empiricae ignorantiae sca-
 turigine indes propullulent mala, copiosissima eaque tristis-
 sima testantur exempla. Id quod optime norunt illi, qui ex
 indefessa attentione practica didicerunt, medicamenta non
 absolutas, sed certa ad aegrotantis corpus facta relatione li-
 mitatas possidere vires; quique porro prudenti medicamen-
 torum analysi Physico-Chymica cognoverunt, plurima il-
 lorum, (si quaedam forsan ex iis, quae Universalium & ex
 auro productorum nomine circumferuntur, excluseris) ta-
 lia continere principia, quae in corpore nostro non otiose ja-
 cent, sed varias in solidis fluidisque illius partibus eorundem-
 que motu producendo mutationes, activam suam vim, &
 tam ad juvandum quam nocendum promptitudinem facis su-
 perque produunt. Cum itaque empirica talis, & sine omni
 habito ad subjectorum causarumque differentiam respectu in-
 stituta praxis, sanitatem ipsamque vitam hominum tantis ex-
 ponat periculis: certe illi mihi singulari ac immortalis laude
 digni videntur, qui, dum munus aliorum animos saluberris
 Medicinae praecipis imbuendi, tenent, auditoribus suis,
 securiorem pandunt viam, sedulo inculcando necessitatem,
 suppeditando simul media differentiam individualemente
 cogno-

cognoscendi, indolem genuinam, causasque morborum veras judiciose eruendi, & sic tandem prudenter inveniendi, quid cuique noxium quidque salutare. Quantum hac in parte Medicina debeat indefessæ operæ *Illustr.* DN. PRÆSIDIS Patroni & Præceptoris mei ad urnam colendi, eruditissima illius loquuntur scripta, testanturque illi, quibus ea contigit felicitas, Virum *Illustr.* per aliquot tempus audire docentem. Ego certe, ex quo desideratissimam nactus tuam occasionem, resolutiones solidissimas casuum difficillimorum in Collegio Casuali Clinico, ex Illius ore hauriendi; ponderosissimis argumentis copiosissimisque exemplis convictus fui, omnem felicis Praxeos cardinem versari in utilissimâ modo adductâ veritatis observatione sedula atque indefessâ. Cumque idcirco omnia illa, quæ signorum loco mihi hac in re inservire possent, tam ex Historiis morborum, quam ex discursu DN. PRÆSID. colligerem, multa sese mihi diligentius scrutanti, symbolum aliquod ad feliciorum dignotionem morborum & ægotantium conferentia, obtulerunt. Fuerunt horum e numero ipsa quoque medicamenta, de quorum quippe effectu sæpius observavi, quod multa ex eo desumi possint, ad indolem morborum corporisque humani naturam feliciter cognoscendam. Atque ut veritas hæc præctica eo clarius pateat, paulo fusius in præsentis inaugurali specimine eandem pertractare constitui. Fax Divinum Numen, ut omnia, quæ pro virium mearum tenuitate prolaturus sum, in Sui Nominis gloriam, proximique tendant salutem.

§. I.

Paradoxum forte meum videbitur institutum, quod ex effectu remediumum, cognitionem corporis humani indolisque morborum desumendam svadeam; cum ta-

men

men ipse paulo ante fassus fuerim, omnem remediorum applicationem, nisi prius hæc omnia probe explorata fuerint, temerariam esse empiricam atque periculi plenam. Quo itaque objectionem hanc in ipso statim limine removeam, clarius mentem meam hac de re explicare atque declarare placeat. Utiq; ego cum omnibus Medicinæ rationalis amatoribus firmiter statuo, quod certa atque sufficiens corporis morbiq; cognitio, omnem medicamentorum, imprimis vero validiorum exhibitionem semper præcedere, hæcque in illa fundata esse debeat. Id quod suo jam tempore optime cognoverat ARISTOTELES: ille enim Medico, quem, ut sibi in morbo quodam auxiliatrices porrigeret manus, vocari iusserat, dum hic statim, nulla antea adducta causa & ratione, pharmacum vellet propinare, his verbis negligentiam exprobrasse dicitur: *Numquid bubulo mederi putas? rationem edisserere, cur mihi necesse sit pharmacum bibere, si me facilem vis & obsequentem tibi habere.* Longissime itaque a mente mea aberrarent illi, qui ex Dissertationis hujus titulo falsissimam, & a me, & a veritate alienissimam extorquere contenderent opinionem, quasi liceret Medico ad ægrotum vocato, naturam illius statim medicamentorum ope explorare, aliis & tutioribus idem illud cognoscendi posthabitis atque neglectis signis. Certe si ullum aliud experimentum medicum, hoc quam maxime, secundum magni HIPPOCRATIS effatum, *Aphor. I. Sect. I.* esset periculosum. Et dolenda sane miserorum illorum conditio, qui dum ægrotant in hujus farinae Medicos incidunt: justissimam enim obtinent causam præfæc illas *Catonis* repetere querelas: *Discunt periculis nostris, experimenta per mortes agunt, Medicoque tantum hominem occidisse summa impunitas est.* Minime itaque illuc præfens mea tendit pertractatio, ut tali modo effrenatæ empiricorum audaciæ frenâ

frena ulterius laxet, sed potius ut injiciat. Mecum enim suffus ostendere constitui, quomodo Medicus solida scientia limatiorique judicio instructus, si ad mutationes illas, quas medicamenta in corpore ægrotantis producant sollicite attendit, pulcherrimam sæpe obrineat occasionem, intimius adhuc aditos & reconditos naturæ cognoscendi recessus. Cum enim ad feliciorum curationem summe necessaria sit accuratio ægrotantis ejusdemque constitutionis notitia; certe omnia quæ nos ad eandem ullo modo perducere possunt, sedulo quoque erunt attendenda. Minime itaque credat Medicus, se officio suo jam satisfecisse penitus, omniaque jam satis explorasse, si ad ægrotum accedens illius tetigerit caput, & ex HIPPOCRATIS præscripto ex eo sciscitatus fuerit, *que patiatur; Et ex qua causa; Et quot jam diebus: an Venerit secedat, Et quo videtur utatur?* adjicienda enim multæ adhuc aliæ quæstiones, ex quibus nec illa omittenda, num patiens jam quibusdam usus fuerit remediis, quænam illa fuerint, & quem habuerint effectum? Et hæc quæstio rarius quidem attenditur, utilissime tamen & peropportune nostris præsertim temporibus instituitur, quippe hodie Medicus non facile ad infirmum, præsertim ex plebe curandum vocatur, qui non jam variis, amicorum & aliorum svasu, usus fuerit medicamentis. Inprimis vero, si miseræ conditioni illorum succurrendum, qui morbis chronicis, complicatis, varioque medentium & medicamentorum incongruorum genere corruptis, vexantur, nunquam præsidium aliquod vel solamen ex artis suæ penu depromere illisque porrigere poterit Medicus, nisi ad ea, quæ sub priori perversa medicatione fuerunt adhibita, omni cura respiciat, & illorum quoque remediorum quæ ipse indicationibus quantum potest accommodate præscribit, operationem atque effectum sollicite-

cite observet, & quid ulterius suscipiendum exinde iudicet atque concludat.

§. II.

Ut vero ordine procedam aliqualem tituli explicacionem pramittere placet, ut eo clarius constet, quo sensu illa sint accipienda, de quibus in praesenti Dissertatione acturus sum. Facile quidem huic labori superfedere possem, cum quilibet ex allatis jam facile perspicere queat, quid per natura vocabulum intellectum velim. Quo vero omnem verborum ambiguum sensum removeam, mentem meam clarius detegam. Paucis itaque moneo, me sub naturae nomine hoc loco nihil aliud intelligere, nisi quod communi & in vulgus noto sensu denotare solet, constitutionem nempe corporum internam, sive dispositionem individualetm; quo sensu multi dicere assolent, se robustiorem, alii se debiliorem possidere naturam, Medicosque ordinarios aliis idcirco praefereunt, quod experientia edocti naturam suam melius jam cognoverint. Est itaque Natura ex remediorum effectu cognoscenda, mihi nihil aliud, quam peculiaris & specialis quaedam, quam quilibet homo figillatim possidet, partium solidarum & fluidarum inter se invicem mutua proporrio, & exinde resultans ad motus tam naturales quam praeternaturales dispositio.

§. III.

Quod quilibet homo peculiari proportione solidorum & fluidorum inter se invicem gaudeat, prolixiori non indiget probatione: cum quisque qui corpus suum in relatione ad aliorum corpora paulo accuratius considerat, se ipsum facile de veritate hac convincere queat.

§. IV.

Neque illud, quod ex hac peculiari proportione
in

in quovis individuo specialis quædam ad motus dispositio refultet, adeo absconditum abstrusum atque ignotum est; ut longa & operosa demonstrationum serie & argumentorum concatenatione opus habeat. Dum enim experientia quotidiana docet, illos homines, qui tendines crassiores, vasa capaciora, musculosque compactiores solidiores & ex durioribus fibris sibi invicem arctius junctis compositos, laudabiliumque humorum temperato in luxu irrigatos obtinent, majorem semper ad motus quoscunque & vehementiores quoque labores subeundos diutiusque continuandos possidere dispositionem & promptitudinem; quam quidem illi, in quorum corporibus ante dicta contrario modo sese habent, qui nempe teneriores nervos, tendines graciliores, minora & angustiora vasa, carnemque molliorem, flaccidiorem & laxioris compagis nacti fuerunt: cuilibet facile constabit, diversam hanc corporum ad naturales motus dispositionem non aliunde elici, quam ex diversa solidorum & fluidorum constitutione & proportione; hanc nimirum inferre corporibus debilitatem, quæ nihil aliud est, quam motuum languor, defectus atque inertia, illam vero ipsis largiri robur atque vires, sive quod idem, vigorem motuum atque energiam.

§. V.

Facilis pariter erit negotii, si modo ad eâ, quæ experientia rursus suppeditat adminicula rite attendimus, illius quoque assertionis agnoscere veritatem, quod scilicet peculiaris quoque ad præternaturales motus dispositio pariter ex singulari solidorum & fluidorum proportione proveniat. Videmus enim indies, multos sub ingenti illo morborum rerumque nocentium numero, nihilominus plena & perfecta frui per plures annos sanitate, nullamque prorsus motuum suorum

rum naturalium ab injuriis externis reportare perturbationem morbosam: multos vero miseram continuo vivere vitam, quotidie fere variis malis, doloribus, tumoribus, inflammationibus, spasmodicis, fluxionibus vexari atque exagitari. Observamus porro certis in subjectis peculiarem & propriam quasi ad hunc vel illum morbum propensionem. Sic femina nonnulla, ex percepto svaveolentium, ut Moschi, Zibethi vel Jasmini odore, in vehementissimos spasmodicos imo convulsivos motus abripiuntur; pluribus aliis summo cum delectamento & virium refectione crebrius iis utentibus. Illi ex esu quorundam ciborum, quos hi sine ullo incommodo concoquant, insignem statim ventriculi reportant gravitatem, præcordiorum angustiam, torminibus, flatibus & alvi obstructione adficiuntur.

§. VI.

Porro nocentissima infensissima & summe activa illa res quæ causam morborum epidemicorum & contagiosorum constituit, non omnes, qui eundem aërem particulis hincce noxiis refertum & inquinatam hauriunt, indiscriminatim hincce morbis subjiunt. Notatu hac de re dignum mihi videtur Cl. RAMAZINI in *Dissert. de Peste Viennensi pag. m. 707.* prolatum iudicium; ubi ille, cum plura prius tam ex propria quam aliorum experientia, & inter illa ex CARDANO de *Peste Basiliensi* adduxisset, quod, pestis sævissima, dum urbem hanc civibus suis pene depopulata esset, Italos, Hispanos, & alias nationes exteras, quæ tunc in urbe aderant vix attigerit, in hæc tandem erumpit verba: *Hanc nimirum habent Epidemici morbi naturam, ut eos, quibus eadem humorum prava diathesis, quæcumque sit causa, sive ab aëre, sive ab aquis, aut alimentis ortum habuerint, facili negotio corripiant.* Inprimis vero Epidemici & ex communi quadam cau-
sa

sa producti morbi, diverso suo, quem in diversis subiectis
fortiuntur, decursu atque exitu, nos clarissime docent, ma-
gnam quidem interdum morborum causis inesse, motus na-
turales invertendi vim atque potentiam, nunquam tamen
illam esse absolutam, sed varie semper, peculiari & specifica
partium solidarum structura, & fluidarum crasi, proportione
& dispositione, modificari, limitari, atque determinari.

§. VII.

Videmus illud imprimis, quando Variolosa febris cer-
tis in locis infantilem aetatem hostiliter aggreditur: in non-
nullis enim, qui iusta solidorum & fluidorum gaudent pro-
portione, consueti tempore, certoque ordine, placide satis at-
que tranquille eruptio, suppuratio & exsiccatio succedunt, &
aegrotantes brevi tempore integram & plenam recuperant sa-
nitatem; in aliis vero, quorum corpora impuris repleta sunt
succis, & vel haereditaria vel acquisita imbecillitate laborant,
gravissima & eruptionem & suppurationem concomitantur
symptomata, sub quibus plures vel misere pereunt, vel, si
forsan aut ipsius naturae, aut remediorum auxilio ex mortis
faucibus cripiuntur, ad alia gravissima disponuntur mala, ut
multis quoque jam exinde praeterlapsis annis cum atrocissi-
mis affectibus, veluti internis apostematibus atque abscessi-
bus, externis scedis cancris & exedentibus ulceribus,
tangan tristissimis variolosi morbi reliquiis ipsis sit con-
sistendum. Et sic quoque omnes alii morbi multo mitius decur-
runt, si in corpore benignos, dulces atque temperatos humores,
viresque & robur offendunt; gravius vero affligunt, si ho-
rum loco multa sordes, inquinamenta varia, viriumque pe-
nuria praesto sunt.

§. VIII.

Uti vero illæ res, quæ causas morborum constituunt, non absoluta gaudent nocendi potentia; sic quoque illæ, quæ in numerum remediorum receptæ, limitata & relativa tantum juvandi virtute instructa deprehenduntur. In omni enim remediorum effectu, sive proficius sive noxius ille fuerit, plures concurrunt causæ, quarum nexus sollicite semper considerandus. Cum enim omnium medicamentorum efficacia non nisi motu absolvatur; motus vero unius corporis productum esse nequeat, sed demum ex actione & reactione diversorum resultet; quilibet facile perspicit, quod omnis remediorum effectus non unice dependeat ab activa illorum vi, sed quod ad eundem, & structura corporis & ipsa materialis morbi causa multum conferre debeant. Clarissime id elucescit ex effectu, quo magnesia niri, tutissimum illud ad acidas primis in viis stabulantes impuritates educendas præsidium, hypochondriaco malo laborantes solatur. Est enim illa nihil aliud, quam subtilissimus calcis vivæ flos, qui per se omni laxante virtute destituitur, si vero præsentem in primis viis copioso acido assumitur, promte cum eodem congregitur, quo factò ex hisce duobus, tertium quoddam exurgit corpus, quod salibus illis neutris, quæ vel arte parantur, vel in fontium nonnullorum aquis reperiuntur effectu est simillimum; tunc enim particulis suis salino amaricantibus & acerbis tunicas intestinorum irritat & stimulat, quam irritationem postmodum excipit frequentior promptiorque fibrarum tam longitudinalium quam orbicularium reciproca contractio & dilatatio, sive, quod idem, auctior peristalticus motus, a quo deinde vegetior fœrdium alvinarum oritur exclusio. Ex quibus liquido, ut ego arbitror, constat effectum hujus medicamenti laxantem a trium caussarum dependere nexu.

nexu. Magnesia enim hoc tantum præstat, ut acidum imbibat, acidum vero terram hanc calcaream inspidam spiculis armat acribus, quorum stimulo postmodum fibræ intestinorum officii sui, quod antea jam quidem sed segnius præstiterant, admonentur, ut nunc illud promptius vegetius & efficacius abtolvant.

§. IX.

His itaque præmissis ad specialiores Thematis pertractationem descendo. Quod si enim illud prius evictum, quod cujuslibet hominis individualis constitutio, morborumque specifica indoles, multum conferant, ut certus quidam medicamenta exhibita excipiat effectus, quodque omnis effectuum horum discrepantia atque diversitas, non ex essentia remedii, sed ex dispositione ægrotantis morbique qualitate tanquam a causa efficiente proveniat; quisque facili negotio perspicit, optime a diversimode ita alteratis remediorum effectibus ad dispositionem individualem, tanquam ab effectu ad ejus causam, & a diversitate effectus ad diversitatem causæ posse concludi. Cum vero omnes veritates practicæ in arte Medica multo majus pondus roburque ab experientia suffragio observationumque fide, quam ex nudis talique fulero destitutis speculationibus accipiant, nolo & ego in præsentem tempus iisdem consumere, sed percurrendo diversa remediorum genera, nonnulla ex illis accuratiori & specialiori considerationi subijciam, ita quidem, ut, recensitis prius, quos experientia teste, ediderunt, diversis effectibus, ostendam, quantum ex hac effectuum differentia, de solidorum & fluidorum constitutione & proportione, dispositioneque ad motus tam naturales quam præternaturales, sagaci scrutatio indagari queat.

§. X.

§. X.

Produco hunc in finem primo in conspectum Evacuantia, & ex illorum numero imprimis ea, quæ sordes in ventriculo & duodeno potissimum contentas motu horum inverso superius per os ejiciunt, & emetica Medicis audiunt. Si itaque horum effectus, quos in diversis subjectis edunt, paulo curatius consideramus, tantam in illis observamus differentiam, quæ nos manu quasi ducere poterit ad cognoscendam specialem corporum constitutionem, tanquam differentia hujus genuinam causam. Sic enim, si emetica subjectis ætate diversis adhibentur, diversissimus quoque observatur effectus; idem enim emeticum, quod sufficit ventriculum infantis vel pueri ad subversionem & vomitum concitare, id ætate provectoribus sub eadem dosi exhibitum, vel insufficientem vel plane nullum edit effectum; illud vero, quod huic ætati vomitum sine noxa movet, in senio constitutis non absque periculo exhibetur, imo nonnunquam veneni loco esse poterit. Quo ipso egregie confirmatur veritas illa, ex aliis quoque indiciis nota, quod nempe corpora nostra, pro differentia ætatis & annorum, ratione virium & roboris quoque differant. Dum enim emetica nonnisi spasmo agunt, quem speculis suis acerrimis tunicis ventriculi, fibras illarum nerveas irritando & lancinando, inducunt; necessario in illis fortiorem validioremque edere debent effectum, quorum fibrae uti in toto corpore sic etiam in ventriculo sunt teneriores, sensibiliores, minus robustæ, & idcirco ad resistendum non ita idoneæ, quam quidem in illis, qui solida possident robustiora, per temperatum sanguinis & lymphæ subtilioris influxum justo tono & viribus ad motus naturales absolvendos, inordinatos vero ab externis objectis superandos, instructa. Non vero illam tantum differentiam, quæ
ratio-

ratione ætatis humana intercedit corpora emeticorum effectus indicat, sed eam quoque prodit, quæ unius ejusdemque ætatis homines ex aliis causis obtinent. Sic enim unum idemque emeticum hominibus in eadem ætate constitutis æquali dosi eodemque tempore exhibitum, effectus edit longe quoque discrepantes. Liceat mihi exempli loco emeticum quoddam, ut ita dicam diæticum proferre, cum vomitoria pharmaceutica non facile uno tempore eademque dosi plures ejusdem ætatis & cæteroquin sani homines assumere soleant. Consistit illud in poculis compotantium vino vel cerevisia repletis, quæ licet omni sibi carcant, optimo tamen jure emetica dicenda, dum repetitis vicibus pleno hauflu a strenuis Bachi cultoribus, in perniciem potius quam in salutem ut propinando dicunt, ventriculo reluctanti ingeruntur. Alius enim a longe minori potus ingesta mole ventriculum suum ita distendi percipit, ut vi illius expultrici non amplius resistere valeat; Alius qui multo majorem ingurgitavit copiam ne nausea quidem, multo minus vomitu afficitur; alius nauseam sentit molestissimam, vomitum vero anxie etiam desideratum, stimulo quamvis adhibito, excitare nequit. Alius, qui ex illorum forsân numero, qui quotidie ejiciendo non vorandi, ut CELSVS *libr. 1. cap. 3.* dicit, sed bibendi facultatem moliuntur, peracto jam vomitu plura adhuc exhaurit pocula, nihilque se exinde debilitari ostendit; cum alii ita enerventur, ut somno deperditas recuperare vires necesse habeant, imo insequente die magnam appetitus viriumque persentiant prostrationem.

§. XI.

Ex his itaque diversissimis effectibus, qui nimiam per copiosorem potum ventriculi distensionem excipiunt, multa

C

com-

commode desumi poterunt, constitutionis individualis indicia. Sic enim illum, qui minori ventriculi distensione ad nauseam vomitumque commovetur, non tantum ventriculum sensibiliorem, sed totum nervosum genus debile & levi accedente stimulo in anomalos motus proclive possidere non sine ratione concluditur, id quod de illis quoque valet, qui ingentem & virium & appetitus imminutionem post vomitum experiuntur. Robustioribus vero annumerandi erunt illi qui majorem sine nausea & vomitu perferre possunt ventriculi distensionem, & qui peracto vomitu, nec appetitus nec virium singulare quoddam sentiunt detrimentum. Monendum tamen, quod antequam ex dictis effectibus de individuali constitutione formetur judicium, alia quoque res concurrentes prius probe sint attendendae, & inprimis sollicite illuc respiciendum, num subjectum longa consuetudine ad hunc vel illum effectum fuerit dispositum, quae omnia, si non tantum praesenti in casu, sed etiam circa aliorum remediorum operationem rite semper observarentur, multum omnino lucis afferre possent, ad detegendam peculiarem illam vim motuum solidorum & fluidorum, & quousque actio illorum atque reactio a justa temperie proportione & aequilibrio recedat.

§. XII.

Emetica Melancholia hypochondriaca laborantibus exhibita interdum nullum plane edunt effectum; sin vero praemittantur illorum usui absorbentia & alcalina, vel si unicum infuso ex Manna propinantur, facilius feliciterque operationem suam absolvunt. Clarissime hoc ipso discimus, Melancholiam sic dictam hypochondriacam multum foveri ab acidis cruditatibus, quae ob destructum ventriculi & intesti-

no-

norum tonum in illorum cavitate copiose generantur. Quod enim hæ ipsæ impediunt emetica quo minus suam perficere possint operationem, primo exinde patet, quod acida extra corpus nostrum quoque maximam vim possideant, principium summe activum & subtilissimum emeticorum figendi & destruendi; secundo, quod adhibitis prius antacidis, ut absorbentibus alcalinis, vel etiam manna, quæ pariter dulcedine sua acidum eximie corrigere atque invertere potest, vomitoria vegete satis atque efficaciter officio suo satisfaciunt, & ingentem sæpe corruptorum humorum colluviem per os eiciant.

§. XIII.

In ictero emetica nonnunquam ægotantes in præsentaneum vitæ discrimen perducunt, imo interdum hunc ipsum morbum antea nondum præsentem in corpore disposito excitant: nonnunquam vero optime conducunt, imo unicum ad hostem hunc e corpore ejiciendum evadunt præsidium. Diversissimum iterum hoc loco emetica sortiuntur successum, perniciosum scilicet & summe quoque salutarem atque proficuum: quo ipso aperte satis produnt, non unius ejusdemque sed discrepantis plane indolis hujus effectus esse causam. Quod si enim noxius illorum oblationem sequitur effectus, indicium ille præbet non contemnendum, ictericum malum a spasmodica ventriculi & annexi duodeni, in quod cholochochus ductus bilem exonerat, constrictione, & præcluso hoc modo bilis in intestinorum canalem influxu, ortum suum habuisse. Si ergo partibus hisce spasmo jam adfectis major adhuc emeticorum stimulo inducitur crispatura & contractio, causa icterum producens non tollitur, sed potius confirmatur atque augetur. Imo, si validius fuerit vomito-

mitorium, in tantam interdum ventriculus abripitur spasmoticam constrictionem, ut sanguis intra illius tunicas exinde incarceretur & periculi plena oriatur inflammatio.

§. XIV.

Si vero bono cum eventu adhibentur in ictero emetica, aliam plane indicant huncce morbum excitasse causam, imo illa ipsa, quæ tali in casu horum remediorum ope ex corpore cum euphoria eliminatur copia viscidioris & crassioris biliosa saburra, bilis in intestina influxum, non spasmu tunicarum duodeni fuisse interceptum, sed illam propria sua visciditate, qua ductus suos atonia laborantes obstruxerat, exitum sibi præclusisse testatur. Dum itaque emeticorum ope, quæ utique virtutem suam ad biliarios usque ductus extendunt, nervosi hi canales, ad majorem oscillationis & contractionis gradum animantur, illud quoque, quod in illorum cavo hæret, promptius eliminant, sicque emetica dum causam tollunt, ipsum morbum ex voto pellunt. Sed sufficiant hæc, quæ de Emeticis huc usque disserui, quamvis enim plura adhuc supersunt, ad ulteriorem argumenti hujus illustrationem ex eorum effectu desumenda, nolo tamen longius illis insistere, sed me potius converto ad ea, quæ contentas in intestinorum cavo recrementitias sordes inferius per alvum eliminant, & quæ si vehementius & impetuosius illud efficiunt Purgantium, si vero mitius id præstant Laxantium & Lenientium nomine insigniri solent.

§. XV.

Quod purgantia illa drastica attinet, quæ principium tenuissimum causticum & virulentæ indolis possident, rarius quidem illa nostris temporibus a judicioso & conscientioso Medico vocantur in usum: Interdum tamen ea est morborum

rum contumacia, ut dum mitiora omnia elidunt, ad potentiora & sic dicta heroica medicamenta, magna vero cum circumspectione sit descendendum. Hinc ex horum quoque effectu corporum naturam indagandi mihi relinquitur occasio. Sic enim experientia testimonio constat, purgantia validiora ad aquas hydropicorum evacuandas vulgo adhiberi, docet vero illa quoque, nonnunquam bono, nonnunquam vero malo illud ipsum fieri cum successu, clarissimo iterum documento, non unam eandemque hydropicorum ipsiusque morbi esse naturam. Dum enim exhibitio acriorum purgantium stimulo, & illius ope ad majorem motum contractionemque concitatis nervosis & membranosis partibus salubris aquae impetratur evacuatio, nulla subsequente virium prostratione & nova humoris inundatione, leviolem tantum subsuisse causam, lentiolem nempe per abdominis summe debilitata viscera, sanguinis atque lymphæ progressum, atque ex horum stagnatione exortam seri per vasorum poros in abdominis cavum musculorumque interstitia secessionem, indicio est. Si vero & hoc in casu plus valet arte malum, & drastis his adhibitis in pejus ruit misera hydropicorum afflictio, a graviiori illam sustentari causa, aquarumque copiam ex ruptis, ob viscerum & glandularum obstructionem plenariam, vasis lymphaticis, tanquam ex fonte nulla arte exantlando, profuere, non obscure concludere licet.

§. XVI.

Quo rarius vero Purgantia locum inveniunt, eo crebrius e contra Laxantia & Lenientia ob moderatiora & temperatiora quibus agunt principia, vocantur in usum, ita quidem, ut præservationis quoque gratia a multis certis annis temporibus usurpari soleant; quo ipso vero Medicus, qui cu-

riori animo præditus, pulcherrimam ad cognoscendam & perferutandam diversam hominum naturam, obtinet occasionem. Prævit nobis hac quoque in parte, sicuti in aliis pluribus, singularis Illustr. Dni. PRÆSIDIS solertia: dum enim olim Regio jussu pueris quibusdam ejusdem fere ætatis, eodemque & vitæ & victus genere educatis, tempore vernali infusum quoddam laxans præscripsisset, & postmodum ex singulis operationis quæreret successum, diversissimos infusum præscriptum deprehendit edidisse effectus, quos non solum ipse totidem naturæ horum subjectorum indicia consideravit, sed & aliis exempli & incitamenti loco in scriptis suis proposuit, ut simili quoque diligentia ad illa respiciant, quæ ad cognoscendam corporis nostri naturam aliquid conferre possunt.

§. XVII.

Recordor hac occasione Illustr. D. PRÆSIDEM haud ita pridem, dum aliqua portio aquæ cujusdam fontis & ex ea excocti salis ad se transmitteretur, ut suam de illa, facto prius ejus examine Chymico, declararet mentem, nonnullis auditorum suorum hujus salis amaricantis & nitrosi saporis præbuisse dosin, ut proprio corpore virtutem illius laxantem explorarent, ubi pariter sub relatione effectuum magna occurrebat differentia; aliis enim bis, aliis crebrius aperuerat alvum, & quidem vel cum vel sine torminibus; nonnulli post assumptionem hujus salis nitrosi magnam, alii vero exiguam vel plane nullam senserant refrigerationem. Sic quoque memoriam subit, Practicum quendam femine corporis laxi & spongiosi pilulas præscripsisse laxantes balsamicas, quæ ipsi alias familiari in usu, & quas modo dicta femina sæpius jam subsequente lenissima alvi apertione assumerat, inexpectato tamen nunc cum successu; creberrimæ enim hac vice illarum usum

usum excipiebant dejectiones, ingenti anxietate, torminum atrocia, & virium prostratione stipata. Causa hujus nimii effectus minime in essentia & compositione remedii erit quaerenda, si enim hoc esset, alio quoque tempore pari cum vehementia operationem suam debuisset absolvere; sed potius ad praesentem hujus feminae variis ex causis alteratum & immutatum internum statum erit respiciendum. Notum vero est, lenissima quoque laxantia drasticorum purgantium acquirere vehementiam, si corpori exhibeantur, cujus in abdomine contenta viscera spasmis obfessa, & quod impuris & acrimonia infectis succis valde repletum est. Tunc enim Laxantium stimulo multo vehementius crispantur nimium jam ob spasmum oscillantes intestinorum fibrae, & provocatus hoc ipso acrium & impurorum humorum ad intestina irritata affluxus, non tantum vim remedii laxantem valde intendit atque auget, sed dum diutius quoque continuat, cessante etiamnum medicamenti stimulo, illius effectum sustentat atque producit. Et talem quoque eo tempore hujus feminae fuisse constitutionem ex exacerbato & nimium aucto exhibiti Laxantis effectu conjicere licet; imo clarissime patet, si insuper consideremus, quod circa instans menstrui fluxus tempus fuerit exhibitum, cum haec sanguinis excretio nunquam sine spasmodica inferiorum partium affectione contingere solet, & quod adhibitis postmodum congruis remediis, excrementitia & acrimoniae non expers purpurata materia per cutis emunctorium fuerit expulsa.

§. XVIII.

Progredior nunc ad illud remediorum genus, quod ferosum & salino-tartareis particulis refertum, in renali vero cribro a massa sanguinis separatum humorem, per urinarias
vias

vias e corpore eliminat. Horum vero censum multa sunt, quæ subeunt, neque unius ejusdemque, sed diversæ plane indolis res. Aliæ enim relaxando crispatas nimium, aliæ roborando imo stimulando & crispando relaxatas fibras, aliæ diluendo & demulcendo, aliæ incidendo & dissolvendo viscidiores & crassiores humores, urinæ excretionem faciunt liberiusque promovent. Clarissimo iterum documento diversissimam corporum esse naturam morborumque indolem, quibus per tam discrepantis virtutis remedia provocatus urinæ fluxus convenit atque conducit. Sic enim in illis, quibus anodyna antispasmodica & relaxantia diuresin movent, urinæ excretionem a spasmodica viarum urinalium constrictione impeditam sufflammatamque fuisse certissimum est; si vero roborantia & stimulantia hunc præstant effectum, a relaxatis nimium & a tono motuque, qui in sano & naturali statu hisce in partibus viget, dejectis urinali se- & excretioni dicatis organis, urinæ exitum interceptum fuisse, non est dubitandum. Diluentia vero & quæ incidente & resolvente virtute instructa, quando diureticum præstant effectum, aperte produnt, morbi causam in defectu sufficientis fluxilitatis humorum secernendorum esse quærendam; materia enim secernenda, si justo crassior viscidiorque existit, ad vasa capillaria, ex quibus potissimum excretoria constant peringere non potest, vel si vi quadam atque impetu ad ea propellitur ipsisque intruditur, in angustissimis hisce canaliculis subsistit, lentore visciditateque sua obstruit patentia alia illorum orificia, sicque consuetas, & sanitati admodum proficuas se- & excretionem impedit atque sistit.

§. XIX.

Diureticis his subjungam ea, quæ subtiliores serosas salino-

salino-sulphureas recrementicias sordes sub sudoris nomine per cutis amplissimum excretorium evacuant. Quod validiora attinet sudorifera, vehementer illa humorum circulum intendunt, sanguinemque in ingentem commotionem & organasticam expansionem abripiunt: ex quo facile arguere licet, quod ex illorum quoque effectu multa atque præclara de sanguinis humorumque constitutione & motu desumi possint indicia. Suffragio quoque suo illud indies confirmat experientia. Sic enim multi ex vulgi & indoctorum numero, assumpta semel tantum validioris sudoriferi dosi, didicerunt, se calidioris esse naturæ, sanguinemque possidere in organasticas ebullitiones aliis multo procliviores. Quanto magis itaque solidiori scientiæ instructus Medicus ad cognoscendam corporis naturam ex illorum effectu perducere poterit.

§. XX.

Notum est inter alia, quod magna sæpe sanguinis abundantia in corporibus spongiosioris habitus, quæ copiosis prædita vasis, per longum tempus, sine ullo exinde percipiendo incommodo, latere possit, id quod veteres plethoram ad vasa nominarunt: assumpto vero calidiori quodam pharmaco, statim apertius occultus hic insidiasque struens hostis suam prodit infestam præsentiam: aucto enim cordis & arteriarum motu & per medicamenti sulphureo-oleosæ particulas in organasticam & intestinam commotionem abrepro sanguine, tota illius moles mirum expanditur; hinc dum majus affectat spatium, vasorum in quibus decurrit latera ultra illarum resistantiam distendit, ex hoc ipso contractioni illorum nimium resistens, omnia illa periculi plena producit symptomata, quæ a majori sanguinis abundantia Plethora nempe ad vires dicta alias provenire solent.

D

§. XXI.

§. XXI.

Neque minus circumspecta illa methodus, qua rite observata, Alexipharmaca sic dicta remedia summum grassantibus morbis contagiosis & pestilentialibus sunt præsidium, & qua neglecta, maximum quoque afferunt damnum, causam nobis præbet contagii indolem corporumque ad illud suscipiendum dispositionem inquirere. Communi scriptorum de peste testimonio constat, illa, grassantibus morbis contagio & malignitate infestis, prophylacticum habere effectum, qui quidem non aliunde dependet, quam quod cordis & arteriarum motum ob aëris valde vappidi minusque elastici usum mœroremque & mortis metum languidiorem valide augent, atque intendunt, massamque humorum ab impunis serosis & in corruptionem pronis inquinamentis ope sudoris, quem fortiter movent, promte liberant; luculento testimonio, maximam contagiosos morbos subeundi dispositionem, consistere in partium solidarum nervosarum inprimis & vasculosarum imbecillitate, & fluidarum impuritate. Optimo quoque cum successu in principio morborum contagiosorum, præmissa quadam medicina, emetica exhibentur; maximo vero cum damno, si jam per tempus aliquot susceptum contagium corporis penetralibus altius sese insinuaverit. Ex quibus patet, miasma tale per os susceptum & cum salivali latice in ventriculum delatum, prompte quidem ad sanguinis humorumque massam transire, in principio tamen illius adhuc esse indolis, ut per cutis poros ope largioris sudoris evacuari queat, brevi vero temporis spacio ab ipsis corporis nostri impuris succis illam induere naturam, ut per cutis emuntorium sub sudore excerni renuat, sed plane peculiare excretorium desideret, glandulosas nempe vel musculosas corporis partes, in quas nempe ipsius naturæ salutari motu bubonum vel carbuncolorum forma deponitur & evacuatur. §. XXII.

§. XXII.

Infelix porro, quem medicamenta sudorifera, vel regimen calidius in variolosa febre producunt effectus nos satis docet, fermentum quoque variolosum non ita esse comparatum, ut per sudorem evacuari possit, nec velocissimum maximeque intensum sanguinis circulum illius se- & excretionem ullo modo promovere, sed plures potius evolvere & generare sordes, illas partibus exquisitioris sensus altius insigere, massamque sanguineam, non secus ac fluvium quamdiu magna cum celeritate undas suas rapidissime volvit, nihil admixtarum sibi sordium deponere: tunc vero optime depurari potest, quando paulo lentius procedere tardiusque moveri incipit. Multa quoque ex spirituosorum & salium volatilium frequentiori & nimio usu, sub præcedentis seculi sine resultantia damna affatim docuerunt, causam illam morborum universalem ex acido & viscido desumptam maxime esse insufficientem.

§. XXIII.

Longe excellentiori virtute ampliori quoque & universali fere usu se commendant Diaphoretica; quippe quæ multo moderatius placidiusque genitos in corpore subtiliores ferofas sordes per cutem insensibiliter educunt. Paucissimi certe occurrunt morbi, in quibus corpus nostrum a placida hac & tutissima diaphoreticorum virtute producta excretionem non insigne levamen summumque sentiat auxilium. Ut vero & hoc remedium genus ad præsentem applicemus scopum, pauca ex illis perlustrationi nostræ subijcere volumus; & primo quidem tutissimum illud ad diaphoresin movendam præsidium, corporis nempe sub libero & temperato cælo moderatam exercitationem. Consideramus itaque plures, qui & sanitatis & recreationis causa sub aëre temperato amœna perambulant

bulent loca; licet enim omnes pari passu incedant, citius tamen alii, alii tardius incalescunt, & ad sudorem commoventur, nonnulli sudore madidi atque perfusi redeunt, cum tamen plures sicco corpore revertantur: certo iterum documento, ad hanc quoque excretionem diversimode dispositam esse corporis nostri naturam; quæ quidem dispositio a variis oritur causis, ut plurimum tamen ea corpora, quæ tam prompte sudore diffuunt, spongiosioris sunt habitus, cutem possident teneram atque laxiorem, sanguinemque in venis alunt copioso sero refertum: illa vero quæ intus genitas subtiliores sordes insensibili magis transpiratione quam aperto sudore excernunt, cutem carnemque plerumque obtinent densiorem sanguinemque recondunt nec nimis copiosum nec nimis serosum, sed aliquo modo crassiore, firmiori nexu, meliorique particulatum mixtione gaudentem.

§. XXIV.

Notabile porro est; quod venæ sectionem nonnunquam excipiat liberior transpirationis successus, nonnunquam vero post emissum e vena sanguinem protinus cesset vel segnius minimum procedat cuticularis hæc excretio. Inquirenti in diversissimorum horum effectuum causam, pulcherrima iterum sese objicit corporum differentem naturam cognoscendi occasio. Si enim ventilatione sanguinis facta promovetur diaphoretica vel quævis alia cutanea excretio, certissimum præbet prægressæ nimis sanguinis abundantis indicium, & natura hoc ipso, instituto Medici qui venam secare jusserat tacite quasi applaudit, quod educto superabundante sanguine, solida & fluida ad temperiem atque æquilibrium conservationi sanitatis summe necessarium iterum reduxerit; hinc novis insurgit viribus, & cum cor & arteriarum canalis antea non suffecerit ad tantam molem rite regendam, nunc demto superfluo

suo pondere, illud, quod reliquum est, eo vegetius circum-
 agit, lordesque sub lentiori circulo sensim conceptas, tran-
 spirationis ope per cutis emunctorium eliminat. Quod si
 vero per sanguinis evacuationem impeditur saluberrima hæc
 peripherica excretio, inopiam potius quam copiam fluidi hu-
 jus purpurei præsentem fuisse indicat. Hinc si magis adhuc
 per imprudenter institutam venæ sectionem corpus sanguine
 & viribus spoliatur, non potest non cordis & arteriarum motus
 valde languescere: latera enim vasorum non sufficienter ex-
 panduntur atque dilatantur; quare debiliorem illorum dia-
 sten languidior quoque excipit systole, & deficiente hoc mo-
 do vegeto humorum ad corporis peripheriam cutisque emun-
 ctorium appulsu, transpiratio eximie læditur, & in salubri
 suo decursu impeditur. Similem fere virtutem diaphoreticam
 nonnunquam exferit magnæ virtutis & ex aëre progenitum
 sal inflammabile Nicrum, item aquæ frigidæ potus, dum nem-
 pe infringendo & imminuendo nimium, qui corpus adurit,
 febrilem æstum, impedit, ne nimium exsicceetur sanguinis
 massa, neque organica sua expansione ulterius elateri vaso-
 rum resistat, systolicamque illorum vim imminuat.

§. XXV.

Antequam Evacuantium classem penitus desero, brevif-
 sima adhuc disquisitioni subjiciam illa medicamenta, quæ
 lymphaticos corporis nostri succos vehementer commovent,
 & salivam per ductus glandularum faucium & oris copiose
 fundunt. Propria est & unice atque specificè quasi compe-
 tit hæc virtus mercurio variis modis præparato & corpori
 applicato. Hujus enim subtilissimi summæque mobilitatis
 globuli spiculis salinis armati, glandulosa & vasculosa lymphæ
 receptacula intine penetrant, humorumque fibras nerveas
 fortiter stimulando & crispando, contentam in illis lympham

in vehementissimum abripiunt motum, magnamque salivæ humorem copiam, per patentia in ore & faucibus ductuum salivæ ostia, sub continuo ptyalismo e corpore eijciunt. Quo majorem vero circumspersionem mercurialia requirunt, eo crebrius tamen generoso hocce remedio inscitia illiusque comes audacia abucitur, tristissimisque confirmat exemplis, illud quoque in imperiti manu idem esse, quod gladius in manu furiosi. Non solum enim ad curandam Veneream lueem sæpius indiscriminatim, neglectisque summe necessariis cautelis adhibetur; sed haud raro eo usque progreditur empirica temeritas, ut in aliis quoque affectibus difficilioribus & contumacioribus, quorum causam plane non attingunt, ægros sialagogis fatiget, hostemque incognitum sub excitato profuso salivæ fluxu expuere cogat, inani & fallaci ipsi insinuata spe, malum hac methodo radicatus & ut dicere assolent ex fundamento posse extirpari. At infelix, qui breviter sequitur effectus illos gravissimi sui arguit erroris, prudentiori vero & circumspicienti Medico ansam suppeditat, ex damnis ab aliis inductis securiorem incundi viam, suamque medendi methodum morbo atque subiecto omni ex parte reddendi accommodatam. Dum enim inter alia vidit, Mercurium vivum nullam fere in corpus nostrum agendi habere potentiam, nisi salibus prius fuerit solutus, illorumque spiculis armatus; tutiora quoque mercurialia, ut mercurium dulcem, sola admixtione & trituratione cum sale quodam alcalino vel neutro, tantas acquirere vires, ut interdum veneni adinstar totam œconomiam motuum pervertere valeat: non solum ipse penitus a mercurialium usu abstinet, si corpus, quod curandum suscepit, multas salinas biliosas & acres fordes vel primis in viis, vel in ipsa humorum massa recondit; sed & exinde prudenter concludit, quod plurima damna, quæ

nitio-

mitioribus & rite præparatis mercurialibus, minus vero convenienter applicatis, inferuntur, ex neglecta hac summe necessaria circumspeditione profluxerint, quodque corporis humani natura sub illis morbis, in quibus mitiora mercurialia corrosivam & deleteriam induunt indolem, salium fertilissima fit productrix; cumque illud maxime in scorbuto, arthritide, scabie & podagra eveniat; hoc quoque mercurialium effectu vincitur, non omnem Pathologiam falsam esse rejiciendam, multosque affectus, quos alii ex sola sanguinis abundantia proficisci autumant, potius ab humorum impuritate, acrimonia & salina intemperie & generari & sustentari.

§. XXVI.

Missis Evacuantibus ad illud remediorum genus me convertito, quod sub ampliori Roborantium titulo multas includit singularis energix species, ex quibus primum produco ea, quæ Analeptica & Confortantia in Scholis Medicorum audiunt. Duplici vero modo hæc ipsa depressas & imminutas corporis nostri vires erigunt atque augent, nonnulla enim ex illis subtilissimo suo atque fragrante blando tamen naturæque amico sulphure, tenuissimum illud in cerebro a sanguine separatum & in nervis undulans liquidum ad promptiorem motum inque singulas partes vegetiorem influxum disponunt atque concitant; nonnulla vero substantia sua alimentosa gelatinosa dulci & moderate spiritiuosa defectum illorum succorum refarciunt, ex quibus mobilissimum nervorum fluidum erat conficiendum atque elaborandum. Quod priora concernit, agunt illa principio tenuissimo, calore promte in exhalationes & effluvia resolubili, quæ naribus suscepta suavissimum odoris sensum nervis, tunicam internam pituitariam copiose & satis aperte percurrentibus, imprimunt; hinc exte-

rius

rius tantum naribus admota svaveolentia, confortantem ex-
 ferunt virtutem, imo ipsius cordis motum sub syncope ad
 tempus cessantem egregie resuscitant; nonnunquam vero in
 sequioris sexus personis ex longinquo etiam talem producunt
 effectum, qui satis superque prodit, illas misero hysterica
 afflictione laborantium numero pariter esse adscribendas.
 Sævisima enim interdum Moschi, Zibethi, Jasmini, Rosarum, &
 Ambra fragrans odor in feminis nonnullis excitat symptoma-
 ta; dum præter dolorem capitis anxiamque præcordiorum
 constrictionem, potens est syncopen imo convulsivas & spa-
 sticas tractiones in locis quoque diffitis producere. Quæ
 omnia non obscure innuunt, talia corpora debilioris esse na-
 turæ, nervosumque illorum systema ad subeundos anoma-
 los & spasticos motus maxime dispositum. Prudenter itaque
 & circumspicte agit Medicus, qui, dum cernit, lenioribus
 hisce tantas in ejusmodi corporibus excitari posse turbas, a
 validioribus medicamentis & inprimis ab illis, quæ ad spas-
 mos producendos apta nata sunt, omni cura in sanandis hy-
 stericarum afflictionibus abstinet, & diætericis potius tempe-
 ratisque roborantibus dejectum partium, inprimis ventri-
 culi & intestinorum tonum erigere & resuscitare studet, libe-
 rumque sanguinis circuitum per abdominis viscera & præcipue
 uterina vasa restituere contendit.

§. XXVII.

Non minoris momenti indicia de corporum constitu-
 tione desumi quoque possunt ex illorum effectu, quæ alimen-
 tosa sua & nutritiva facultate virium largiuntur augmentum.
 Cum enim omnes corporis nostri solidiores partes a fluidis
 incrementum suum accipiant: fluida vero, quorum magna
 portio indies consumitur, per alimenta ingesta conserventur
 atque restituantur; necesse est, ut fluida æque ac solida ali-
 quam

quam cum alimentis tam quoad quantitatem, quam qualitatem retineant conformitatem. Quod quantitatem humorum & imprimis sanguinis concernit, non melior certe ad eandem perferendam, datur via, ac si sollicitè ad alimentorum, quo quilibet vescitur, indolem & quantitatem, conjunctumque vitæ genus, num otiosum vel laboriosum, respicimus.

§. XXVIII.

Fluit sane ingens illa, quæ integras nationes intercedit corporum differentia, si cæli aërisque excipias statum, quoad maximam partem ex fonte commemorato, victus nempe vivendique consueti genere. Sic Galli qui cibis mollioribus, carnibus valde gelatinosis & vario artificio, quo palato arrideant, præparatis, jusculis maxime nutrientibus, vinoque dulci frequentius utuntur, ad concipiendam sanguinis humorumque abundantiam sunt promptissimi, eamque ob causam ad subeundos inflammatorios aliosque ex nimia sanguinis copia vaforumque repletionem oriundos affectus quam maxime proclives. Hinc quoque hujus gentis Medici & frequentiores & largiores sanguinis missiones instituunt, imo in febribus aliquoties hoc auxilii genus cum bonis ægrotantium rebus repetere non dubitant. Porro præsidia modo dicta alimentosa & nutritiva quam optime nos perducunt ad cognoscendum ingentem illum virium lapsum roborisque imminutionem, quam morborum plurimi, vel præsentés corpori nostro & imprimis ventriculo inducunt, vel jam abacti congruisque præsiidiis eliminati post se relinquunt. Sic enim frequentissime videmus, si parentes vel amici ægrotantibus illis, quos singulari amore prosequuntur, in ipso acutarum vigore, ad resuscitandas, ut autumant, summe depressas & defæctasque vires, nutrientia valde & alimentosa virtute instructa juscula renuentibus quoque obtrudunt; vel si a morbo

E

quo-

quodam graviore convaluerunt, illorumque appetitus, ut plerumque fit, fortior majorque esse assolet, perverso huic, minimeque a rationali quodam principio in corporis commodum excitato ciborum desiderio indulgent, & liberaliori manu varia alimenta copiose porrigunt, quod nihil aliud hoc ipso efficiant, quam quod viribus suis spoliatum ventriculum cruditatibus obruant, præsentemque morbum hoc ipso graviorem reddant atque periculosiorem, vel delassatum corpus denuo in eundem affectum, quem modo superaverat, imo in deteriorem adhuc conjiciant. Neque minus insigne nutrientia hæc præsidia de corporum impuritate præbent documentum. Multi enim licet optimo utantur cibo atque potu, nihilominus elanguido atque emaciato incedunt corpore, tristique exemplo comprobant HIPPOCRATIS *Sec. 2. Aphor. 10.* contentum effatum: *Corpora impura, quo plus nutriveris, eo magis læseris.*

§. XXIX.

Roborantium ex numero disquisitioni nostræ adhuc subjicienda illa, quæ adstringentis sunt naturæ, fibrasque languidas nimium atque flaccidas arctius adducendo atque stringendo, partibus corporis nostri deperditum restituunt tonum. Multa, tria illa sic dicta Medicorum regna nobis suppeditant, quæ vel majori vel minori gradu pro principiorum suorum differentia talem edunt effectum. Quò vero brevitati studeam, unicum tantum ex vegetabilium regno desumptum præsentem applicabo scopo. Est illud famosissimum, ex Peruviana regione ad nos delatus Chinæ cortex. Quantum enim febri-fugi hujus singularis plane effectus ad detegendam febrium intermittentium genuinam indolem, corporumque iisdem vexatorum differentiam, conferat, præstantissimorum Medicorum loquuntur scripta. Placet hanc in rem illa adducere verba,

verba, quibus Celeberrimus RAMAZINI *Orat. VIII. p. m. 107.* usus est: *Non absimili ratione*, inquit ibi, *Peruvianus cortex, celebre illud febrifugum, cujus nostra hac ætate tam frequens, nisi forsitan nimius & impudens est usus, nondum meditullius Febris naturam nos attigisse palam fecit, cum sat virium habuerit, ut omnium antiquorum de natura Febris systemata e suo gradu dejiceret, & recentiorum quoque ideas omnes, quæ de hoc affectu hætenus prodire, non parum dubias reddiderit.* Verum enim vero, non ad refutanda tantum, quæ minus recte de Februm indole concepta fuerant commenta, febrifuga hujus corticis virtute usus est, sed ulterius quoque ex remedii hujus differenti effectu febricitantium naturam internarumque partium constitutionem explorare studuit. Eximium nobis hac de re reliquit documentum *in Descriptione Constitutionis Epidemic. anni 1690. p. m. 149.* Ibi enim inter alia quæ noxia vel proficua in affectibus tunc temporis grassantibus deprehenderat, Corticis Peruviani quoque mentionem injicit, & non solum candide fatetur, non admodum, salubrem ejus in constitutione hac fuisse usum; sed semet ipsum quoque infausto cum successu nobili cuidam virgini, quæ per 40. dies cum Tertiana duplici conflictata fuerat Chin Chinam præscripsisse. Illam enim, postquam ex vino infusam respuisset, ad tres dies stupidam & comatosam evasisse, cum pulsu adeo exili, ut vix percipi potuisset; donec tandem solici paroxysmi redeuntes stuporem discusserint. Ubi in mox adjecta epicrifi ex insalubri hujus remedii usu concludit, Massam sanguineam hujus virginis multis cruditatibus fuisse refertam, crassioremq; habuisse consistentiam, ideoque ad promptum motum circuitumque minus fuisse aptam; sublatam itaque fortiori, quem a febre acceperat, impulsu, quamdam

dam veluti in vasis stagnationem functionumque torporem inde obortum, quæ vero iterum restituto sanguini velociori motu, redeunte febrili astu omnia feliciter disparuerint.

§. XXX.

In genere vero illud probe observandum, non omnibus indicationibus nominatum corticem satisfacere: hinc aliis præfidiis ante ejus usum omnia sunt removenda obstacula, liberandæ prius primæ viæ ab inhærentibus viscidis acidis biliosisque cruditatibus, massa quoque humorum a sordibus vindicanda, sanguinique liberior per viscera inprimis in abdomine contenta restituendus circulus, spasmodum [quæ] juncta est vehementia compescenda atque mitiganda; & tunc demum, si febriles motus ex asperitudine relictaque debilitate adhuc infestant, febrisfugo modo laudato & debita [dosi] congruoque tempore exhibitio sistendæ atque profligandæ. Certissimum itaque ex felici hujus remedii effectu, dum nempe febris post ejus moderatum usum plenarie silet, nullæque recidivæ, nec alia subsequuntur mala, desumi poterit indicium, corpus nunc a colluvie sordium sufficienter esse depuratum, viscera abdominis ab obstructione liberata, glandulas referatas & liberum sanguini per omnes partes restitutum progressum. Si vero, assumpta jam aliqua hujus corticis portione, nihilominus insistit febrilis spasmus, vel alia sequuntur incommoda, nequaquam ulterius hujus remedii usus est continuandus; sed potius exinde prudenter colligendum, materiali febrium causæ nondum ex asse fuisse prospectum, viscera nondum plenarie referata, sanguinisque & humorum motum nondum in justum ordinem & ad sufficientem libertatem esse productum. Confirmant hæc quæ modo attuli, *Illustris Domini PRÆSIDIS in Medic, Systemat. Tom.*

IV. Sect.

IV. Sect. I. cap. 2. De Febr. *Quartan.* consignata gravissima verba: *Si his (congruis nempe paulo ante descriptis prædidiis) febris non discessit, indicium fuit, infarctus viscerum, aut obstructionis glandularum in abdomine.*

§. XXXI.

Subjungam hisce defectum virium refarcientibus, motusque excitantibus medicamentis, aliud, & diversæ quidem plane indolis remediorum genus, illa nempe pharmaca, quæ fluidorum solidorumque motum illiusque ferociam componunt atque sistunt, dolores & spasmos sopiunt, & vigiliis morborumque atrociam fatigatis & de lassatis corporibus placidum conciliant somnum. Præstat hæc omnia quam maxime Opium vario modo præparatum, correctum, variisque compositionibus immixtum, cujus virtus ab antiquissimis jam jam temporibus nota fuit atque explorata. Rarior quidem nostro ævo, quo multo securiora & tutiora innotuerunt anodyna, usus opiatorum solet esse; ast, cum nunquam desint, qui in clarissima & serena luce tamen cæcutire non erubescant, sic quoque imprudentum audacia nondum desinit, valentioribus pharmacis agrotantes vita & sanitate spoliare, quibus mitioribus atque lenioribus utrumque potuisset perfacile conservari. Plures certe infausti opiatorum effectus in recentiorum quoque scriptis reperiuntur, ex quorum numero præsentis meo scopo illum tantum breviter accommodare lubet, quem *Illustr. Dn. PRÆSES* aliquoties se observasse in *Med. System. Cap. VII. pag. 227. in Scholio §. 12.* testatur: inquit nempe ibi: *Non semel sed aliquoties, quod sancta fide testari possum, ab immoderato adstringentium & opiatorum usu diarrhææ vel dysentericæ fluxu coercendo, vel cohibendo intermittentium impetu, molestissimum hypochondriacum,*

cum, quod in feminis hystericum dicitur malum, & quod per omnem fere reliquam aetatem homines misere exercuit, enatum animadverti. Certe, nisi me omnia fallunt, finitè hicc opiatorum effectus, qui tam subito hypochondriacum hystericumque malum, in corporibus, quæ antea ab utroque plane immunia vixerant, producere potest, de genuina hujus mali indole, veraque illius sede optime instruere convincereque poterit. Si enim, in quo omnes unanimiter consentiunt, opiatorum nociva & deleteria vis exinde potissimum dependet, quod principio suo halituoso vaporoso-sulphureo tonum partium nervosarum & exquisitoris sensationis destruant, robur atque vires motrices labefactent atque imminuant: certe nec aliunde infausta hæc Hypochondriaci mali ab improvido opiatorum usu facta exclusio deducenda erit, quam quod ventriculi & intestinorum tunicas, quibus maxime opiata & sedativa vim inferunt, a robore suo atque tono, per spasmos præcedentes jam satis imminuto atque destructo, penitus tandem dejecerint. Ex quibus luculenter elucescit, primariam hujus molestissimi mali causam veramque illius sedem non alibi esse quærendam, quam in ingenti intestinorum & ventriculi atonia, ex qua postmodum tanquam ex genuino suo fonte reliqua omnia, quibus hypochondriaci vexantur, propullulant symptomata.

§. XXXII.

Ultimo tandem & colophonis loco unicum ad hæc ex Anodynorum & Sedantium effectu, de singulari Ischuria specie desumptum *illu. sir.* Dn. PRÆSIDIS adjiciam judicium. Communicaverat primo inter alios difficiliores & rariores hunc quoque subintricatum casum in collegio casuali clinico, cumque postmodum integram complicati hujus affectus histori-

storiā in *Medic. Consult. Part. VIII, Dec. V, Cas. III, pag. 334.* in publicum usum omnium exposuerit perustrationi, non necessarium duco integram denuo repetere; hinc ea tantum huc transferam, quæ proprie ad institutum pertinent: Femina nempe calculosa, variisque spasmodicis insultibus ob nervosarum partium insignem debilitatem diu lacescens, inopinato dolore dextri lateris corripitur, cumque a calculo illum provenire crederet, medicamentum anodyno-antispasmodicum assumpsit; quo quidem dolor discussus, sed in ejus locum successit ischuria, seu plenaria urinæ suppressio; quæ quidem hac vice post tincturæ tartari & pilularum laxantium usum internum cessavit; ast præterlapso sub variis spasmodicis afflictionibus aliquot septimanarum spatio, rediit dolor iste gravativus lateris, illumque denuo sequuta sed multo pertinacior ischuria. Frustra ad ea, quæ sub priori insultu profecerant, recurrebat ægra, præsidia: & licet multa postmodum applicarentur antispasmodica & anodyna, ut Clysteres emollientes antispasmodici, balnea, pulveres & portiones antispasmodicæ & anodynæ, minime tamen his ipsis per novem jam dies occlusæ urinales viæ potuerunt aperiri atque referari, unicum solamen percipiente ægra ex Clysterum & Pilularum laxantium usu, quarum quippe ope ingens semper serosi humoris quantitas per alyum, & aliquot urinæ guttæ per ordinariam viam fuerunt eductæ. Ex tam frustraneo itaque tot remedium anodynorum & antispasmodicorum usu *Illustr.* Dn. PRÆSES genuinam veramque hujus affectus causam felici cum eventu eruit, atque in suppeditato consilio rescripsit: ischuriam hanc non a spasmodicæ viarum urinalium constrictione, sed a contrariæ plane indolis provenire causa, nimia nempe tubulorum renalium & ureterum

terum flacciditate & atonia, motusque, qui alias in his quoque partibus viget & contenta in ipsis liquida strenue propellit, inertia atque defectu. Svasor itaque fuit, ut ab ulteriori anodynorum antispasmodicorum & emollientium usu penitus abstineant, & ea potius adhibeant, quæ confortante & roborante virtute debilitatis hisce partibus deperditum restituant tonum, imo, quæ leniori stimulo elanguidum resuscitent amissumque revocent motum. Fecit hæc omnia ex præscripto patiens, & haud ita multo post *Illustr. Dn. PRÆSIDEM* de felici exoptatoque successu reddidit certiolem.

§. XXXIII.

Habemus certe in enarrata morbi historia insigni saluberrimi ex remediorum effectu desumpti consilii exemplum, quod ego eo lubentius colophonis loco Dissertationi huic adjicere volui, cum clarissimum exhibeat documentum, non otiosa fructusque expertia me in illa pertractasse, sed talia potius, quæ rite observata in praxi medica usus esse possunt amplissimi. Sed telam abrumpere cogor. Divino itaque Numini pro concessa hæctenus in studiis meis gratia pectore devoto gratias persolvens, cum voto plurimum imposterum, inserviendi Deo & proximo finio.

T A N T V M.

DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICA
DE
COGNOSCENDA
CORPORIS HVMANI NA-
TVRA EX EFFECTV RE-
MEDIORVM

QVAM
AVSPICE SVMMO NVMINE

PRAESIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO

FACVLTATIS MEDICÆ SENIORE & h. t.
DECANO

PRO GRADV DOCTORIS
SVMMISQVE IN MEDICINA HONORIBVS ET PRIVILEGIIS
RITE IMPETRANDIS

Ad diem Febr. Anno MDCCXXXII.

Publicæ Eruditorum Ventilationi submittit

AVTOR RESPONSVRVS

CHRISTIANVS FRIDERICVS GOSKY,
BEROLST. SIL.

HALAE MAGDEBVRGICAE,

Typis JOH. CHRISTIANI HILLIGERI. Acad. Typogr.